

A pénz - az ember szolgálatában Manfred Schmidt-Brabant

Különkiadás a Szabad Közösségi Bank 10 éves fennállásának évfordulójára.
Goetheanum Kiadó, Dornach, 1994. december

Egy új bankügy kialakításának első próbálkozásai Bochumban történtek. Mi volt az, ami egy közösségi bank alapötleteként Bochumban formát öltött? Bankszerű intézmények - erre a kifejezésre még visszatérek - ott jöttek létre. Ezek nem az idáig megszokott elméletek voltak - pénzügyi teóriák, szociális teóriák, melyekből ezek megszülettek - hanem ez valójában egy morális impulzus volt. Ezt a bankszerű intézményt inkább úgy kell érteni, mint egy kísérleti módszert, új emberséget vinni a pénzzel való "bánásba". Ez volt a mozgató alap. Az idő szavának megértése, valamint a bankügy történetének megélése - amit röviden áttekintünk - ezekből született ez az impulzus. Ez arra az ösztönzésre vezethető vissza, amelyet Rudolf Steiner röviddel az I. világháború után adott, egy új moralitást, mondhatnánk egy új kereszténység keresését; a pénzforgalomban, a hitelnyújtásban, stb. újból előhozni az emberit, azt, mely éppen az újkori történelemben veszett el.

Ebben a megközelítésben azt szeretném megvilágítani, amit én tömören a "pénzüggel való foglalkozás új emberségének" neveztem. - Ennél nem bocsátkozom az antropozófiai munkaterületen is meglévő különféle pénzelméletekbe, hanem alapvetően azt ábrázolom, ami a különböző felfogásokban a pénzzel való bánásban közös.

Ehhez szeretnék egy megjegyzést tenni. Ha az ember a pénzfolyamatok valóságáról beszél, mindig az az ember érzése, hogy emóciók mozgatják. Ezért megpróbálom nézetemet, amennyire lehet, ezen érzelmek Skyllái és Charybdisei között elkormányozni. Megpróbálom érzékletesen bemutatni azt, hogy a szabad közösségi bank alapítóit és résztvevőit mi mozgatta, ösztönözte és mi ösztönzi az egyéb hasonló intézményeket.

Az ember ilyen szemléletmódot a jelenünk által meghatározott háttérből kiindulva vesz fel. Ezek a korunk azon jegyei, melyeket mind ismerünk, ezek kiabálnak hozzánk minden nap a médiából. Az idő ezen jegyeiből ugyanakkor egy komoly kérdés kapcsolódik össze. Itt észreveheti az ember azt a végtelen intelligenciát, amely az emberiséget felemelheti. Ami nem az intelligencia által jön létre, az a technika területe! Az olyan vállalkozások, mint a Holdraszállás, az úrszondák, ezek csak a technikai képességek alapvető szimbólumai az embernek minden megismerésére való törekvésének. És ez nemcsak technikai intelligencia. Bepillantást nyerhetünk a többszörös idealizmus világába. Amire nem törekszik sok ezer és sok millió ember, az a Föld meggyógyítása, a hátrányos helyzetű népek felemelése. Amit nem tapasztalhatunk, az az áldozati erő és áldozatkészség az embereknél, akkor, amikor az emberi nyomor enyhítéséről van szó. Minden megvan, ami az embert csodálattal töltheti el, de ha az ember körülnéz, folyamatosan szociális összeomlásokat lát.

Itt az ember mindig három nagy területet vesz észre. Az egyik mindenekelőtt az, amit az ember a munkanélküliség világproblémájának nevezhet. Ez nemcsak az,

hogy az embernek nincs keresete. Munkanélküli pénzt kell kapniuk, mint egy alamizsnát és ez egyre terjed. Itt olyan emberek millióit és millióit láthatjuk, akik életfeladatuktól elidegenedtek. Valaki, aki akarátának és adottságainak megfelelően muzsikus akart lenni, nem talál munkát, és most, mint benzinkutas dolgozik. Magasabb értelemben munkanélküli, tekintetbe véve, hogy mi akart lenni és mivé kellett volna lennie. Jóllehet, van munkája, pénzt keres, valószínűleg a benzinkutast még jobban is fizetik, mint a hegedűst a zenekarban. A munkanélküliség szociális jelenünk sokkal, de sokkal mélyebb problémája, mint azt az ember gondolná.

Másodszor: így van ez a bűnözéssel is. Nemcsak azt a 900 milliárd \$-os évi forgalmat kell tekinteni, ami egyedül a kábítószer üzletben mutatkozik; sok területen terjed a névtelen gazdasági bűnözés és a munkanélküliséghez hasonlóan a szociális életet belülről rombolja.

Harmadszor, félelmetes eseményeket látunk Boszniában. De miért olyan félelmetesek ezek? Hogy jön egy koldusszegény nép ahhoz, hogy milliárdokat a szó igazi értelmében "semmivé tegyen"? Ez nem vád; arról van szó, ami a Földön, mint gigantikus hadiipar kifejlődött.

Ezen három példával felhozott jelenség mögött a pénzzel kapcsolatos meghatározott felfogások vannak, így azon nézetek is, hogy milyen szerepet kell játszani a bankoknak. Ezek hamis nézetek. Az ember röviden azt mondhatja - ha megengedett ilyen egy előadásban -korunk bajának nagy része abból a hamis felfogásból származik, hogy mi is a pénz valójában.

A munkanélküliség annak a véleménynek a megnyilvánulása, hogy **az ember munkáját meg lehet fizetni, hogy a munkaerő egy megvehető áru**, és hogy az embernek biztosítani kell, hogy ezen árúját - olyan jól, olyan drágán, amennyire lehet - eladja, s ennél a szakszervezeteknek segíteniük kell; de az embernek magának kell a piacra vinni ezt az árút! - Erre még visszatérünk.

A második felfogás az - ami már a régi Rómában is uralkodó volt - hogy **a pénz önmagában neutrális. Rómában azt mondták "a pénznek nincs szaga"** ("non olet"), akkor sem, ha az ember azt a latrinák bérbeadásával kereste. Az a vélemény, hogy egy százfrankos az egy százfrankos, mindegy, hogy ez a kábítószer kereskedeleméből származik, vagy becsületes munkából: ez a másik alapvető tévedés a pénzre vonatkozóan. Az első: hogy az ember pénzzel munkaerőt tud vásárolni; a második: a pénz semleges, függetlenül eredetétől.

Harmadikként a hadiipar markáns példája annak a felfogásnak, hogy **a nyereség indokolja a terméket**. Ha egy hasonló termelés nyereségesnek mutatkozik, ez igazolja a terméket.

Az a helyzet, amelyben ma vagyunk, fokozatosan jött létre a történelem folyamán. Három nagy lépésre kell felfigyelnünk, melyek egy mélyebb történelemszemlélethez tartoznak. Ekkor láthatjuk, hogy akkoriban az egész ókort, az un. régi misztérium-kultúrákat a babilóniai, egyiptomi kultúráktól egészen Görögország kezdetéig, teljesen és kizárólagosan a teokratikus szellemi, egy mindent átfogó pap-kultúra uralta. Az egész életet a templomokból irányították. Ez Görögországban fokozatosan

alábbhagyott, még jobban Rómában; most az állam kezdte uralni az állami és a jogi életet. Szociális téren a törvények váltak meghatározóvá. Ami templomi, papi volt, most visszalépett, amikor is a harmadik nagy változás jött, a XVI., XVII. századdal kezdődően. Az államügy most visszalépett, és a világgazdaság egyre inkább eluralkodott. Ma már olyan korban élünk, amikor a társadalomban mindent a gazdasági élet ural, színezi, ez határoz meg.

Ezen három nagy lépéssel hatalmas változások történtek a pénzhez való viszonyt illetően. A régi misztérium-kultúrákban a pénz mindig valamilyen módon templomi kincs volt. A Föld kincsei valójában az istenekhez tartoztak. Ha akkoriban olyasvalami történt, mint az eszközök valamilyen célra való kölcsönzése, ez teljesen szakrális, vallásos eljárás volt. Csak Görögországban kezdődik a pénzhez való viszony más formája. A pénz most személyi tulajdonná válik. Ez Rómában vált egészen kifejezetté. Fellép a gazdag ember - Julius Ceasar, a mesésen gazdag politikus, Crassus, egészen II. Fugger Jakabig (1459-1525) Augsburgnban, aki mint gazdag ember, még a királynak is tudott pénzt kölcsönözni. A pénz személyi tulajdonná lesz, valamint a kölcsönzési eljárások is most kezdenek személyes eljárássá válni. A királynak kopogtatni kell a gazdag kereskedőtulajdonosoknál, hogy pénzt szerezzen.

Csak a gazdasági hatalom fellépésével kezdődik az a folyamat, mely mindenekelőtt a XX. sz. folyamán hatott oly végzetesen: ez a pénz elszemélytelenedése. Névtelen tőke jön létre, a Societé Anonyme, a részvénytársaság. Az emberek visszalépnek, tetszés szerint kicserélhetők, pl. egy konzern elnökeként. A tőke, mint olyan kezd uralkodni.

A bankügy csak most alakul ki valójában. Rudolf Steiner a bankügyről való vizsgálódásaiban foglalkozik olyan jelenségekkel, mint a Rothschildok. Itt még megvan a személyes jelleg, az a vonás, mely az ókorból származik, de ezzel egyidejűleg, a Rothschildokkal és bankjaikkal, melyeket Párizsban, Londonban, és más helyeken létesítettek - megkezdődik a modern bankügy.

Ezzel a modern banküggyel kapcsolatos mindazon probléma, ami a mai pénzügyi helyzetet jellemzi, mivel a legtöbb most megalakult bank éppen azt a hamis pénzfelfogást gyakorolja és érvényesíti, amit bevezetésképpen leírtunk.

Hogy ezt megtörjük és egészen más helyzetbe jussunk, erősen figyelembe kell vennünk azt, amit már tudunk, de amin valójában ismételten átsiklunk. Ezen a helyen is szeretnék arra utalni, hogy a pénzről való szemlélet mindenki életútjának az építőköve. - Ha az embernek nemcsak társadalomtudományokkal, hanem társadalmi tevékenységgel és hasonlókkal is dolga van, akkor tudhatja, hogy a hamis pénzfelfogások mélyen betegítően és sérülést okozóan hatnak az ember életére. Ezért a pénzzel kapcsolatos ilyen vizsgálódások egyszersmind az emberi önismeret részei is. Itt feltehetjük azt a Móricka kérdést: Hogyan viszonyulsz a pénzhez? Tisztában vagy-e például azzal, hogy a pénz valójában abszolút látszat tulajdonságú - itt nem a bankjegyről van szó. Az csak papír; egy könyvelési tétel.

Rudolf Steiner egyik nagy lépése a "Nemzetgazdasági Kurzus" előadássorozaton az volt, hogy minden erejével világossá tette: ezek után a pénz nem több, mint egy

mobil könyvelés. Azokat a számokat valahová fel kellett írni, hogy mi jár nekem, vagy mivel tartozom másoknak. A pénz azért fejlődött ki, mert a könyvelésnek ezen formája kezelhető: de mint olyan, teljesen értéktelen. Lehet egy bőröndöm, mely 100 millió svájci frankot tartalmaz - nem tudom megenni, és nem tudok vele felöltözni. Ez csak egy érték, egy számérték, mely ezt fejezi ki. Ez teljesen világos a modern csekk- és hitelügyben, ahol valójában pénzt nem kezelnek, hanem csak értékeket egyenlítenek ki a kreditkártyákkal.

Ez a helyzet Rudolf Steinert nagyon éles követeléshez vezette: mindenféle jövedelemadóról le kell mondani, ezzel szemben kiadási adót kell bevezetni. Mert a bevétel önmagában a pénz követel oldala, mely a társadalmi szervezetet egyáltalán nem terheli. Gondoljunk még egyszer arra a kofferra, amely otthon van 100 millió svájci frank bankjeggyel. Ezek régi újságok is lehetnének, semmit sem jelentenek. Csak abban a pillanatban, amikor Ön a pénzzel valamit tesz a társadalmi szervezetben, amikor Ön árukat vásárol valakitől, abban a pillanatban kell az államnak mondania: Most aktivizálja magát a pénz, most kérem az obulusomat. Ilyen következetes Rudolf Steiner a kiadási adó körülírásában, hogy egy ilyen kiadási adót akkor tart értelmesnek és esedékesnek, amint Ön a pénzét bankban helyezi el. Mert abban a pillanatban, amikor Ön befizeti a millióit a számlájára, akkor kezd el a bank ezzel dolgozni, ekkor mozdul meg valami a szociális szervezetben. De ha a milliók otthon vannak, akkor ez társadalmilag teljesen érdektelen (kivéve, ha Ön a nyitott kofferral a szomszédot tiszteli meg): társadalomtudományilag a pénz akkor lesz realitás, ha kiadásra kerül.

Ez azt jelenti, amit Rudolf Steiner így fogalmazott meg: A pénz a legszemélyesebb, amely a gazdaságban létezik. Ezt valójában csak szellemileg lehet megérteni. Ez egy folyamat, melyet az jellemez, hogy azonos szellemi megértéssel rendelkező emberek kölcsönösen felismerik, **hogy ami kívülről, mint pénz jelenik meg, az értékkiegyenlítés az emberek között.**

Ilyen szemléletre akkor van akkor szükség, amikor a pénz elszemélytelenedésének folyamatát vizsgáljuk. Itt eljutunk a legalapvetőbbhöz. A következő történet: pénz csinál pénzt. **Nem a munka csinál pénzt, hanem a pénz csinál pénzt.** Ezzel visszatérünk az emberiség történelmének kezdetére. Mert a legrégebb módja annak, hogy a pénz pénzt csinál az, amikor az ember egy kikölcsönzött összegért kamatot kér. Amikor azt mondom "az emberi történelem eleje", akkor természetesen ezen Mózes könyvét értem: "Nem kell a másik embernek a te pénzedet kamatra kölcsönöznöd". - 3000 év történelem süt át ezen a mondáson. És nemcsak a bibliai, ótestamentumi felfogás, hanem a legtöbb görög filozófus is, mindenekelőtt Platon és Aristoteles a legélesebben elítélte a kamatszedést, mint ahogy sok görög és később katolikus író is a középkorig, sőt egészen az újkorig! Ha Ön felüt egy nagy lexikont, így a katolikus teológiai lexikont, ez ott áll most is változatlanul, mert ez a mondat valójában most is érvényes. De a katolikus egyház most bankokat üzemeltet, pénzüzeteket csinál, s ahogyan ezt újra és újra tapasztalhatjuk, talált egy formulát, amely egyáltalán nem érdektelen: az ember annyi kamatot kérhet, amennyi költsége van a pénz kezeléssel és kölcsönzéssel kapcsolatban. De éppen Mózes ezen tilalma vezetett egy figyelemreméltó jelenséghez.

Mert Mózes ugyanezen könyveiben azt mondja - el kell gondolkodni azon, hogy a zsidóknak ezt mondja: "De idegenektől kérhetsz kamatot" - tehát más emberektől. Ez vezetett ahhoz a jól ismert jelenséghez, mely az egész középkort meghatározta: A keresztényeknek, akik az első kinyilatkoztatáshoz tartották magukat, tiltott volt kamatot kérni; de a zsidóknak, akik a középkori városokban éltek, meg volt engedve, hogy a pénzt kamatra kölcsönadják. Egy egészen sajátos történet! A keresztény az első szóhoz tartotta magát, az állam szintén; a tilalom egészen szigorú volt a kamatkérésre. Az állam ahhoz tartotta magát: nem kell a pénzedet kamatra kölcsönöznöd. Ugyanakkor az állam azt mondta: De a zsidóknak ez meg van engedve és ezért érvényesíteni akarjuk, hogy az ember a zsidóktól pénzt kölcsönözhet kamatra.

Most megérthettük, hogy a középkor végét követően a modern bankügy létrejötténél miért tűnik fel egyszerre a Rothschild család; az apa és a fiúk. Egy világtörténelmi folyamat!

Jelenleg nem a kamatok problémája a legnagyobb, hanem sokkal nagyobb probléma az a legutóbbi időkben, hogy a pénz maga áruvá lett. A modern adatátviteli eszközök segítségével minden másodpercben 300 milliárd \$ kerüli meg a Földet oda-vissza, ami által a Föld körül egy köpeny keletkezik, mely óriási folyamatos pénzmozgásokból szövődik, melynek nagyobb része árukba tevődik össze: dollárokat vásárolnak, dollárokat adnak el, más valutákra váltják át és így tovább.

Ez még azáltal is erősödik, hogy az ógörögök óta a bankok egyszersmind letéti bankokká alakultak, ahol az ember a pénzét meg tudja őrizni. Ez a XVI. sz. óta annyira megerősödött, hogy ezek a bankszerű, vagy korai bankszerű létesítmények, mint amilyenek pl. Itáliában létrejöttek, óriási tőkéket halmoztak fel. A fölhalmozott tőke által így kezdődött el az a folyamat, mely a múlt század végétől ebben az évszázadban eszkalálódott; a kölcsöntőke keletkezése.

Ez bizonyos módon annyira felhalmozódott, hogy minden dolog közül a pénzzel való kereskedés által megjelent valami, amit nagyon erős szavakkal kell jellemezni. - Az antropozófikus felfogás szerint az ember ezt, az anyagi világ összes dolgai közül, mint az isteni ellenerejét, mint Ahrimánt jelöli meg; akit a gonoszhoz hasonlítunk, akit a Bibliában Sátánnak neveznek. Az embernek azt kell mondania: ez az Ahrimáni erő a törvényes hatalom minden anyagi fölött szerte a Földön. Mindig, amikor a pénz csupán pénzt csinál és a pénzt önmagában, mint árut kezelik és, ha egyáltalán semmilyen munkarészesedés már többé nincs jelen, akkor tisztán az anyagi viszonyok uralkodnak, a szellemi uralja az anyagot. Mindenekelőtt ebben a pénzuralomban él ez az Ahrimanikus hatalom.

Rudolf Steiner ezen pénzfolyamatokkal kapcsolatos vizsgálódásaiban beláttatja velünk: amíg ez így marad, amíg a pénz önmaga gazdálkodik, s a tőke a gazdasági eszköz abból a célból, hogy újabb pénzt hozzon, egy antikrisztusi, Isten-ellenes tényező kizárólagos részvétele miatt minden társadalmi megfertőz, hogy hanyatláshoz vezessen.

Ez már nagyon fontos elemzésekből is kiderült, amikor is egy bizonyos Paul Kennedy úgy vélte, hogy fordulat csak akkor lehetséges, ha az ember az emberi nem

újranevelésére, átnevelésére gondol. Ezt nem durván és külsődlegesen kell elképzelni. Ezzel szemben el kell képzelni, hogy bizonyos dolgokat, amik évszázadokon keresztül, különösen a materializmus utolsó évszázadán át hamis irányban gondoltak el, azokat most áttekintve, újólag kell megragadni, meggondolni és új alapokra helyezni.

“A pénz közhasznú bankok segítségével, mint vándorló kereskedelmi- és spekulációs tárgy (pénz, mint árú)” megszelídül. Ezt különösen fontos meggondolni, mivel a vad pénzfolyamatok megszelídüléséhez vezet. Nem tudunk Ahrimántól elmenekülni. Ezen a világon az ördög uralkodik, az emberek ezt mindig is tudták, már a középkorban is. De az ember ezen a világon tud úgy viselkedni, hogy az ördög visszaszoruljon a szerepébe. Vannak középkori képek, ahol az ördög a misekönyvet tartja egy szentnek. Neki szolgálnia kell: mint egy kottatartó áll ott és tartja a misekönyvet - a középkor képszerű elképzelése! De meg lehet érteni. Új, modern, találó gondolat. Ahrimán joggal van ezen a világon. **Ahrimán uralja a pénzügyet, de neki kötelessége is ezzel a pénzüggel az ember szellemi céljait szolgálni.**

Az ember mindig tudta - már az első évszázad keresztény írói is -, hogy csak az a pénz egészséges, keresztényi, amit munkával szereztek. Csak az a pénz, amit én olyan erőkkkel, melyeket emberként birtokolok - szellemi erőkkkel, művészi erőkkkel, izom- és munkaerővel - életemben, **csak az a pénz egészséges, melyeket képességeimmel és erőfeszítéseimmel szereztem, munkateljesítmények által, amelyekkel más emberek teljesítményeit ki tudom egyenlíteni. A pénz ekkor annak a kifejeződése, hogy ezért megdolgoztam.** A pénz számunkra mértékül szolgál ahhoz, hogyan tudjuk a munkahozamokat kicserélni, kiegyenlíteni.

Ha az ember sok életpályát megvizsgál, amelyek valamilyen ok miatt megtörttek, melyek valamilyen gondoskodást igényelnek - fiatalok, akik bűnözőkké váltak, felnőttek, akik kisiklottak -, mindig megtalálja az ember, mint vezérmotívumot a "gyors pénz" álmát; a vágyat, pl. a lottón egymilliót nyerni. Ha az ember nem alakítja ki azt az érzést, hogy egymilliót a lottón nyerni valójában sorscsapás és hatalmas energiát igényel e csapás legyőzése, akkor az ember nincs azon a helyen, ahol neki lennie kell ahhoz, hogy megértse, hogyan tükröződik a pénz a fizikaiban, amit az ember szellemileg teljesít. - Óvatosan megpróbálok minden emóciót megkerülni. Tehát semmi sem szól az ártatlanul kitöltött lottószelvény ellen. Valami másról van szó, az érzésről van szó. Mindenki egyszer kipróbálta már, aki lottószelvényt kitöltött és megkérdezte magától: Mit csinállok, ha én egymilliót, vagy többet nyerek? Teljesen abszurd ötletek merülnek fel és ha az ember most éber, belül éber, azt mondja: Hallgass csak ide! Te egy egészen okos ember vagy, elvégzed a munkádat, kapsz bizonyos ellenértéket, amit neked a társadalom ezért ad. Mindegy, hogy önálló vagy, vagy alkalmazott, figyelj csak meg, hogy a nagy pénzről szóló vágyálmok egy teljesen másvalakit hoznak elő, aki egyáltalán nem te vagy, aki valójában a te rosszabb éned, egyfajta Mephisto. -Goethe a pénz igen sok titkát ismerve megjegyzi: amit nemcsak ott ismer fel, ahol a "Faust"-ban a papírpénz előállítását ábrázolja; hanem az egész Fauston keresztül. A Faust valójában minden ember kötelező gyakorlata, aki a pénzügyben el akar mélyülni.

Még valamibe bele kell mennünk, mielőtt rátérnénk arra, hogy ezen az alapokon hogyan jön elő egy új bankügy, s ez a pénzhez való új viszony. Még egyszer vissza kell tekintenünk arra, amit bevezetésképpen mondtam. Az ember munkaereje nem árú: Az ember tehet úgy, mintha azt megfizetnék, de ekkor összeütközések és ellentétek lépnek fel a társadalmi életben. Mert az ember munkaerejében benne van a teljes életfeladata - Az antropozófiában bizonyos magától értetődéssel beszélünk arról, hogy az ember ismételt földi életet megjár. Már élt a Földön, nem végtelen sokszor, de ismételten többször, és ezen elmúlt földi életekből az ókorban, vagy Ázsiában, a középkorban, vagy valahol, egy csomó tapasztalatot összegyűjtött. Minden földi életet követően érettebb, egyénibb lett. Minden földi életet követően hajlamos az ember az egyéniségét jobban kiteljesíteni; és ez a munka által történik.

Óriási illúzió úgy gondolni, hogy az ember munka nélkül ember tudna maradni. Jóllehet, vannak olyan emberek, akik nagy vagyont örököltek, és állandóan ide-oda repülnek, St. Moritz és Acapulco között, stb.: **szegény teremtmények, valójában sajnálatra méltó teremtmények! Mert az ember csak akkor ember, ha a Földön a társadalomban, vagy szellemileg valamit dolgozik.** Csak akkor ember igazán az ember. Egyébként az ember csak úgy él, mint egy álmodó lény - mint egy álmodó állat, egy tehén a legelőn. **Az ember a munka által ember. És ezt az emberi mivoltot az ember nem vásárolhatja meg!** Erre van egy nagyon jó példa, ami jól megérthető. Az ember nagy lelkiereje a szeretet, a másik ember iránt való szeretet. A szeretetet nem lehet megvásárolni! Az ember nem tudja megfizetni, hogy valaki szereti. Ez nem lehetséges. Az ember azt sem tudja megfizetni, amit a munkájával teljesít. Az ember csak úgy tesz. És az, amit az ember így tesz, az károkhhoz vezet a társadalmi szervezetben.

Ezek bizony komoly gondolatok! De az embernek ezen komoly gondolatokat meg kell forgatni önmagában. Ezek korunkkal mélyen összefüggnek. Így jött létre Rudolf Steinerben a társadalmi élet emberi helyzeteinek, különösen a pénz vizsgálatából a társadalmi szervezet hármass tagozódásának az impulzusa; és egy olyan társadalmi szervezet létrehozásának indítéka, amelyben ismét egészséges folyamatok tudnak kifejlődni. Tekintettel egy ilyen társadalmi szervezetre, különféle intézményeket is kigondolt. Az első világháború után különféle cégek bizonyos szövetségi kapcsolata jött létre "Eljövendő nap" néven: gyárak, iskolák, gazdasági és szellemi intézmények. Ezen szövetség céljaira egy bankot kellett létrehozni. Rudolf Steiner ehhez a bankhoz "Egy alapítandó vállalkozás vezérgondolatai" c. munkát készítette el. Már az első mondat azon szavakkal kezdődött, melyek nagyon elterjedtek: "szükséges egy bankszerű intézmény alapítása", mely más impulzusokat, más szempontokkal más célokat követ, mint a jelenlegi bankok. Ma inkább az a kifejezés szükséges, hogy bankhoz hasonló intézmény. Ez alatt nem egy jelenlegi bankot kell érteni, hanem egy bankhoz hasonló intézményt, melynek egyéb aspektusai vannak, egy olyan intézményét, amely más célokat követ, mint amelyek a meglévő bankoknál vannak.

Rudolf Steiner ezen vezérgondolataiból születtek azok az impulzusok, melyek később Bochumban az első megvalósuláshoz vezettek; azután később itt Dornachban és egyéb országokban.

Mindezen bankok ugyanazon alapimpulzus jegyeit viselik magukon, nevezetesen: a pénz személyes jellegének újra megvalósítása, és ezáltal az emberi szellem és

szellemiség újra bekapcsolása magukba a pénzfolyamatokba, a banküzlet leépítése oly módon, hogy az ember azt mondhassa: emberek segítenek embereken, egyéneken, akik egy "bankszerű" intézményben tevékenykednek, segítenek más egyéneket, pontosan abban, amiről beszéltünk, hogy azok valamilyen munkafolyamatban az életüket megvalósíthassák.

Ez oda vezet, hogy a bankárnak teljesen más érdekei vannak egyes egyéneken, vagy csoportok kezdeményező készségét, kreativitását, vállalkozó kedvét illetően. Mialatt a világon a hitelnyújtásnál mindenütt azt kérdezik: "Milyen biztosítéka van: telek, értéktárgy?" - A bankár, aki egy ilyen szellemileg felfogott bankfunkciókból indul ki, is ezt teszi a kezdeményező-készséget, az akaratot illetően. A környezetre is rákérdez: Vannak olyan emberek, akik ugyanezt akarják? Vannak olyanok, akik ezt támogatni akarják? Rendelkezésre állnak-e olyan emberek, akik hajlandók bizonyos garanciát vállalni? Az antropozófus bankár oly módon vesz részt a folyamatban, ami nem szokásos. Ő maga vállalkozóvá lesz, ahogy Rudolf Steiner a "Vezérgondolatokban" leírja: "A bankárnak tehát kevésbé kölcsönadónak kell lennie, sokkal inkább az eseményekben résztvevő üzletembernek, aki józan ésszel felméri a finanszírozandó ügylet vivőerejét és az eszközöket, melyek ennek megvalósításához szükségesek. Ő olyasvalaki, aki pénzügy oldalról a lebonyolításban vállalkozó jelleggel vesz részt. Végigkíséri és elősegíti azt, amit az egyén az óvodától a főiskoláig, a gyógynövénytermesztéstől a gyártásig fel kell vállaljon.

Ehhez társadalmi megértésre van szüksége. De a társadalmi megértés csak akkor jön, ha az embernek az adott helyzetben szellemi megértése van az emberek, az emberiség iránt. Így áll elő - teljesen egyedülállóan - az, hogy az antropozófikusan orientált bankban a munkatársak egymással szellemi kérdéseken dolgoznak, jóllehet úgy, hogy ezt nem hobbyként teszik, hanem úgy, hogy pontosan tudják: amit az emberi célokért, folyamatokért tesznek, az olyan képességeket alakít ki bennük, hogy társadalmi megértéssel, olyan kezdeményezéseket tudnak végigkövetni és megfelelő módon segíteni, amelyekhez megfelelő mértékben tudnak hitelt adni. Ez teljesen egyedi. **Az antropozófus bankár, aki az ügyféllel dolgozik, szociális kérdéseken dolgozik, közvetlenül tudja: ezen szellemi elmélyülés által kifejlődik egy szociális megértés; és szociális megértésre van szükség, ha ő másokon valóban segíteni akar.**

Az antropozófus bankár úgy fordul az ügyfeléhez, a hitelfelvevőhöz, ahogy a betéteshez is fordul. Mert itt egy nagy titok van a háttérben - és ez meglehetősen nehéz helyzet. Ha az ember a pénzét bármelyik banknál elhelyezte, a bank azzal dolgozik. Finanszíroz és hitellel ellát valamilyen vállalkozást. **Az ember sorsszerűen összekapcsolódik azzal, amit ez a pénz meghitelez. Ez egy rejtett folyamat - nem lehet neked mindegy, hogy a pénzzel, melyet én a banknál tartok esetlegesen napalmgyártást hitelezek meg... Rudolf Steiner akkoriban más példát választott, értelemszerűen azt mondta: "Az ön pénze esetleg egy pálinkagyárat finanszíroz! De akkor Ön karmikusan, sorsszerűen hozzájárult ahhoz, hogy az alkoholizmus terjedjen!"**

Ez fényt vet egy olyan területre, melyben az antropozófus banki munkában el kell mélyülni és át kell világítani, mely oda vezet, hogy az antropozófus bankárnak a befektetővel megbeszélést kell folytatnia. Itt azt mondják a befektetőnek, Ön 100

ezer, 200 ezer frankot akar elhelyezni nálunk. Mit akar, hogy ezzel mit segítsünk elő? Az ügyfél mérlegelni kezd és azt mondja: Legszívesebben a biodinamikus mezőgazdaságot szeretném támogatni. Felmerül valami, mint egy sorsvágó, hogy a mezőgazdaság új formájában, vagy a Waldorf pedagógiában, vagy a gazdaság egyik, vagy másik ágában részes legyen.

Egy szellemileg felfogott bankügy szolgáltatássá lesz az ember életútjában. A pénz visszalép uralkodó szerepéből. A hatalomtól, melyet birtokolt, meg lett fosztva és az emberi megértésben mértékadó kezd lenni. - A bank az egész szakma és a munkatársak közötti szövetség, ahová a pénzt elhelyezik, és azoké, akik a pénzt hitelként felveszik és mindazoké, akik egyéb bankügyletek részesei. A bank mindig egy meghatározott emberi szituáció "keresztmetszete", azon emberi szituációé, amelyben az alkotóerőnek, a kreativitásnak ki kell bontakoznia. Bevezetésekként azt mondtam: Az emberek olyan sok intelligenciát mutatnak - miért nem gondoskodnak arról, hogy idealizmusuk olyan területre fordítódjék, ami mellett eddig, mint vak, elmentek? Az emberiségnek új nevelésre van szüksége: Valójában a felnőtteknek még ki kellene járniuk egy kis külön iskolát. De ez a szokásos iskolákban is megkezdődhet, ahol a diákok megtanulhatnak; mi a pénz valójában, az ember hogyan járjon el a tulajdonnal, a joggal, a szabadsággal és a képességekkel.

Végezetül egy nagyon komolyan veendő területre érkeztünk. Egy közösség - ember, vagy népi közösség tényleges tulajdona, az európai, vagy egy helyi közösségé - az emberek kreatív kezdeményező ereje. Nem az ásványkincsek, nem az olajtartalékok, stb., melyeknek valamikor vége lesz, hanem a kreativitás, mely az alkotóképességet teremt: ez egy közösség valódi gazdagsága. És ez a gazdagság a társadalmi szervezet egészét igényli. A társadalmi szervezet hármasság tagolása azt jelenti, hogy a szellemi életnek egy saját autonóm formája kell, hogy legyen, úgy, mint az állami- és jogi életnek és a gazdasági életnek. Csak, ha az ember a társadalmi szervezet egészében részt tud venni, akkor bontakoznak ki alkotó képességei. Ezért olyan végzetes, ha, mint a legutóbbi időben, az államok elkezdnek a szellemi élet kiadásával spórolni. Színházakat kell becsukniuk, stb. Ez félreértés! Az ember azt gondolja, hogy minden erejét a gazdaságra kell koncentrálnia és így marad meg a gazdagság. Nem! Egy ország gazdagsága lakosságának munkakedvéből és munkaalkalmasságából ered, mely a társadalmi szervezetek egészét igényli. Igényli a múzeumokat is, a színházat, a felsőoktatást, a művészeteket, valamint a vallási életet is és igényli az egyensúlyban lévő jogállamiságot és a gazdasági életet.

Ezzel eljutottunk az antropozofus társadalmi kérdések áttekintésének utolsó aspektusához.

A pénz valójában különféleképpen nyilvánul meg. A pénznek három fő tulajdonsága van. Először is **vásárlópénz** lehet, amit mi mindnyájan használunk: Pénz kontra árú. Ez a gazdaság tulajdonképpeni világa, mivel a gazdaság világa ott kezdődik, ahol az árú a gyártót elhagyja, a kereskedelem által eljut a fogyasztóig. A gyártó maga a szellemi élet. Az ember hozzászokott, hogy ezt gondolja. A gépek, az a gazdaság; az íróasztal az a szellemi élet. De a gép az ember számára ugyanazt jelenti, amit az íróasztal a tanultnak jelent; eszköz, képességei kifejtésére. A képességek kifejtése az mindig szellemi élet! Tehát a vásárlópénz - pénz, mellyel az ember valamit meg tud vásárolni. - Valójában erre csak akkor jogosít fel, amikor egyenlő értékű az áruval. A

szellemi élet ezzel szemben **ajándékpénzt** igényel, olyan pénzt, mely a gazdaság többleteiből odaáramlik, felszabadul a szellemi élet számára.

A "Nemzetgazdasági kurzuson" Rudolf Steiner nagyon határozottan mondta: **A szabad szellemi élet visszaesik, ha keveset ajándékoznak.** Ezen egy belső folyamatot értett, nem olyat, hogy egy múzeum bezár, mert nem kap több szubvenciót, hanem ha egy társadalmi szervezetben az ajándékozási folyamat nem történik meg - mivel a pénzfolyamatok a véráramláshoz hasonló folyamatok - akkor a szabad kreatív szellemi élet visszavonul. Emiatt az összes antropozófus bank ismételtelen kötelezve érzi magát, hogy pénzt adjon a szellemi élet számára. A szellemi élet azáltal mozdul előre, hogy önkéntesen valamit a rendelkezésére bocsátanak. A vásárlópénz és ajándékpénz közé akkor harmadikként belép a **kölcsönpénz**, amit azért adnak, hogy kezdeményezéseket mozgásba hozzon, és mely ismét visszaáramlik.

Ez is feladata egy szellemileg felfogott banknak, mert mi csak a kezdeteknél tartunk. Még néhány száz évig fog tartani, amíg az emberek átnevelése, mely már megkezdődött, vivőerőt nyer. Így a banknak mindig feladata, hogy közreműködjön abban, hogy a pénz megnyilvánulása - mint vásárlópénz, mint kölcsönpénz, mint ajándékpénz - mind jobban kibontakozzon, hogy egy vagy több helyről egészséges erőket tudjon áramoltatni a társadalmi szervezet egészébe.

Egy szellemi felfogású bankügynek a fő célja lesz az, amihez minden módszert és eljárást hozzárendel: Az ember szolgálata az inkarnációs pályáján, nem pedig a pénz és a tőke szolgálata. Ez nagy választóvíz, ez az eljövendő évtizedek döntési kérdése lesz. Akarsz-e a tőke és a pénz kiszolgálója lenni, a pénz és a tőke gyarapításán dolgozni, vagy te az ember kiszolgálója akarsz lenni élet- és inkarnációs útján?

Ebből kiviláglik, hogy mit nevez az ember a pénzzel való bánás emberi módjának.

1. Először: A pénz lehetővé teszi az ember felszabadítását, hogy azt a kreatív munkafeladatot, amit ő előirányzott, végig tudja vinni, meg tudja valósítani, azaz megadja az embernek a szabadságot a kezdeményezéseihez.
2. Másodszor: Úgy cselekedni a pénzzel, hogy sok egyén kezdeményezése egyensúlyosan érvényre jusson. Egy ilyen bank el fogja kerülni, hogy valamely ügyfél kedvenc projektjét támogassa, hanem mindig azt fogja kérdezni: megfelel-e ez az ő életének. Akkor ezt valójában fogjuk tudni támogatni. Ezek a legkülönbélebb kezdeményezések lehetnek. A bank ezen tevékenységi igény-egyenlőségét el fogja ismerni és támogatni fogja.
3. Harmadszor: Arra is képes lesz ráhatni, hogy különféle vagyoni állapotok között testvéri kiegyenlítődésként történjen. Vannak emberek, akik pénzhez jutottak - örökség által, szorgalmuk által - akik most azt kérdezik, hogyan történhet az másokkal, akik vagy személyesen, vagy tekintettel körülményeikre, szerencsétlen helyzetben vannak.

Egy szellemi irányultságú bank azt is meg fogja próbálni, hogy a pénz által a szabadság, egyenlőség és testvériség az emberek között lehetővé váljon. Ilyen tevékenységből - melyek csak kis szigetek a munka tengerében, melyet a különféle bankszerű intézmények eszközölnek, valami születik, amit az ember a pénz igazi titkának nevezhet. És így mi a pénzzel és a pénz által a Földön olyan tapasztalatokra

tehetünk szert, melyeket mi azután a halál után a szellemvilágban elvihetünk az Istenekhez.

Többször kapcsolt Rudolf Steiner ilyen megfigyeléseket Krisztus három megkísértéséhez, ahhoz a harmadik megkísértéshez: "Mondd azt a kőnek, hogy váljon kenyérré!" Mialatt Krisztus a két első megkísértést, mondhatnánk, magától értetődően tudta visszautasítani; itt felmerült valami, mint kérdés: "Az ember nemcsak a kenyérből él". De Krisztus még nem ismerte a Földön annak az embernek a nélkülözését, akinek pont pénzre van szüksége, hogy kenyeret vegyen. Ő isteni lény volt, földi burokba öltöztetve a Jordánban történt keresztség által. Rudolf Steiner ezt képként fogja fel: Az Istenek meg akarják ismerni, hogy milyenek azok a tapasztalatok, amiket az ember a Földön Ahrimán birodalmában szerez, és hogyan kezdte el az ember a Földön Ahrimán és a pénz hatalmából való megszabadulást: Ahrimánt nemcsak visszautasítani, hanem őt megtisztítani. - Van egy szép költemény a múlt századból, mely így hangzik:

*Ahrimán, sőt a sötét,
Végül eltűnik a fényben.*

A pénzzel való bánásmódunk, mely az emberektől indulhat ki, annak a kezdete, hogy egy olyan szellemet, amely most Isten-ellenesként mutatkozik, visszaszorítsunk. Mert ennek a szerepét átvették az ellenfelek, hogy az embereknek erőt adjanak az ellenállás kifejtéséhez, hogy általa az ember erőt gyűjthessen. És abban a mértékben, ahogyan a pénznek visszaadjuk az igazi karakterét, azt, amilyennek igazán lennie kell, miáltal a sátáni erőktől megszabadulunk, olyan mértékben viszünk valamit az Istenekhez, amit az Istenek nem ismernek - a szellemi világban nincs pénz! Bizonyára hallanak olyan emberekről, akik a pénzzel összefüggő démonokat le tudják győzni és így a pénzt, s ezzel Ahrimánt az inkarnációs- és munka-akarataknak szolgáivá teszik, amely megvan minden emberben külön és a közösségben együttműködő embereken, mint egészben is.

Fordította: Láng Tamás